UDRŽITELNÁ SPOTŘEBA A VÝROBA

Tento dokument vysvětluje, co je to udržitelná spotřeba a výroba, a nastiňuje, jaká opatření EU přijala nebo přijímá, aby těchto prioritních cílů dosáhla. V době rychlých klimatických změn a rostoucí poptávky po energii a zdrojích zavedla EU celou škálu politických opatření a iniciativ, jejichž cílem je zajistit udržitelnou spotřebou a výrobu. Cílem nejnovějších iniciativ, včetně Zelené dohody pro Evropu, akčního plánu pro oběhové hospodářství a Dohody o čistém průmyslu, je přizpůsobit výrobky oběhovému hospodářství, které by bylo klimaticky neutrální a účinně by využívalo zdroje.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU): článek 11 stanoví, že ochrana životního prostředí musí být součástí politik EU, a to zejména v souvislosti s podporou udržitelného rozvoje; články 191 a 192 definuje cíle politiky EU v oblasti životního prostředí a rozhodovací postupy uplatňované k jejich dosažení; článek 193 umožňuje členským státům zavést přísnější ochranu životního prostředí, pokud je v souladu se Smlouvami.

CÍLE

Celkovou ambicí politiky EU v oblasti udržitelné výroby a spotřeby je prosazovat udržitelné modely výroby a spotřeby zboží a služeb prostřednictvím procesů, které neznečišťují, účinně využívají zdroje a energii, jsou ekonomicky životaschopné a bezpečné pro pracovníky, spotřebitele a komunity.

Úsilí o zajištění udržitelné výroby a spotřeby je zakotveno v cílech udržitelného rozvoje OSN, konkrétně v cíli č. 12, neboť má klíčový význam pro zachování dobrých životních podmínek současných i budoucích generací. EU je odhodlána uplatňovat v praxi Agendu OSN pro udržitelný rozvoj 2030 a vytyčila si, že udržitelný růst bude jedním z jejích hlavních cílů. V roce 2023 vypracovala Komise dobrovolný přezkum provádění cílů udržitelného rozvoje ze strany EU.

EU zavedla řadu strategií na podporu udržitelné výroby a spotřeby, včetně těch následujících.

— Akční plán pro udržitelnou spotřebu a výrobu a udržitelnou průmyslovou politiku z roku 2008, jehož cílem bylo omezit vliv výrobků na životní prostředí v průběhu celého jejich životního cyklu, zvýšit informovanost spotřebitelů a jejich poptávku po udržitelném zboží a udržitelných výrobních technologiích, podpořit inovace v průmyslu EU a zabývat se mezinárodními aspekty, jako jsou například obchod a normy.

— Zelená dohoda pro Evropu z roku 2019 a zejména akční plán pro oběhové hospodářství z roku 2020 a jeho rámec pro politiku v oblasti udržitelných výrobků. Mezi jeho dva hlavní cíle patří snaha o to, aby se z udržitelných výrobků stala v EU

norma a aby mohli spotřebitelé a veřejní zadavatelé dávat přednost udržitelné spotřebě. Více informací o opatřeních EU v oblasti oběhovosti viz 2.4.6.

— Dohoda o čistém průmyslu z roku 2025, která má spojit opatření v oblasti klimatu a otázku konkurenceschopnosti do jedné zastřešující strategie růstu. V ní je uveden zejména cíl plně dekarbonizovat hospodářství EU do roku 2050 (a průběžný cíl snížit do roku 2040 čisté emise skleníkových plynů o 90 %) a mobilizovat více než 100 miliard EUR na podporu čisté výroby v EU.

VÝSLEDKY

A. Dekarbonizace hospodářství EU

Politiky EU mají v souladu s ambicemi v oblasti klimatické neutrality, které jsou stanoveny v evropském právním rámci pro klima, dekarbonizovat průmyslovou produkci EU. Více informací o opatřeních EU ke zmírnění změny klimatu viz také 2.4.2.

Od roku 2005 je klíčovým prvkem úsilí EU o dekarbonizaci systém obchodování s emisemi (ETS). Jde o systém obchodování stanovující stropy emisí, v jehož rámci zařízení, která jsou součástí systému, nakupují nebo dostávají omezené povolenky na emise skleníkových plynů a mohou vzájemně obchodovat s veškerými nevyužitými povolenkami. Systém ETS se v současné době vztahuje na několik průmyslových odvětví s vysokými emisemi uhlíku, zejména na energetiku, ocelářství, výrobu hliníku a chemických látek a papírenský průmysl. Do roku 2023 pomohl systém EU ETS snížit emise z evropských elektráren a průmyslových zařízení přibližně o 47 % ve srovnání se stavem z roku 2005.

Systém ETS navíc doplňuje mechanismus uhlíkového vyrovnání na hranicích, který byl zaveden v roce 2023 za účelem předcházení environmentálnímu dumpingu a podpory udržitelné výroby na celém světě. Podle tohoto mechanismu musí dovozci výrobků s vysokými emisemi uhlíku platit dodatečnou „cenu uhlíku“. Cílem je zajistit rovné podmínky mezi výrobci v EU a výrobci ze zemí mimo EU, kteří podléhají méně přísným environmentálním normám. Po přechodném období let 2023 až 2025 začal mechanismus uhlíkového vyrovnání na hranicích, který bude generovat příjmy pro rozpočet EU, plně platit dne 1. ledna 2026.

Kromě toho podporuje EU vytváření prostředí, které je příznivé pro výrobu a zavádění technologií s nulovými čistými emise (neboli „čistých technologií“). Akt o průmyslu pro nulové čisté emise (nařízení (EU) 2024/1735) stanoví zjednodušený rámec pro zajištění přístupu k bezpečným a udržitelným dodávkám technologií s nulovými čistými emise, a to mimo jiné rozšířením kapacity EU pro výrobu těchto technologií.

EU usiluje o zvýšení poptávky po čistých technologiích prostřednictvím celé řady iniciativ.

— V rámci programů NextGenerationEU a REPowerEU investovala do projektů týkajících se čisté energie 275 miliard EUR.

— Komise navrhla akt o akcelerátoru průmyslu, podle něhož by do zadávání veřejných zakázek pro výrobky s vysokými emisemi uhlíku mělo být zavedeno „nízkouhlíkové“ kritérium a kritérium „vyrobeno v Evropě“ a na projekty dekarbonizace by se měly vztahovat rychlejší povolovací postupy. Provádění aktu by mělo být spojeno s omezenou byrokratickou zátěží a mělo by zohledňovat malé a střední podniky.

— Dále Komise přijala rámec státní podpory Dohody o čistém průmyslu, jehož účelem je usnadnit dekarbonizaci průmyslu a urychlit využívání čisté energie.

B. Ekoznačky a označování energetickými štítky

Evropská ekoznačka představuje dobrovolný režim, do něhož patří výrobky a služby splňující určité ekologické normy. Značka byla zavedena v roce 1992 a používá logo s obrázkem květiny, díky němuž mohou spotřebitelé snadno identifikovat výrobky šetrné k životnímu prostředí. Systém označování výrobků touto značkou bere v potaz celý životní cyklus výrobku. Ekoznačkou již byly označeny čisticí prostředky, spotřebiče, papírové výrobky, oděvy, výrobky pro domácnost a zahradu, maziva, produkty pro osobní péči a péči o zvířata a služby, jako je např. turistické ubytování. Cílem revize nařízení o ekoznačce (nařízení (ES) č. 66/2010) z roku 2009 bylo snížit náklady a byrokracii spojené s používáním ekoznačky. Komise režim v roce 2017 posoudila a došla k závěru, že nařízení je relevantní a konzistentní, ale poukázala na jeho nízké využívání a povědomí o něm v některých odvětvích a potenciální překážky způsobené náklady na dodržování předpisů.

V roce 2023 Komise předložila návrh směrnice o nových pravidlech pro dokládání ekologických tvrzení, která má potírat nepravdivá environmentální tvrzení a řešit problém značného rozšíření veřejných a soukromých ekologických označení. Spolu se směrnicí o posílení postavení spotřebitelů (směrnice (EU) 2024/825) v zájmu ekologické transformace má zavést rámec pro environmentální tvrzení a označování s cílem řešit problém takzvaného „lakování nazeleno“.

Směrnice 92/75/EHS o energetických štítcích zavedla systém uvádění spotřeby energie spotřebičů pro domácnost na štítcích. Energetické štítky EU jsou od té doby široce uznávaným a respektovaným vodítkem pro výrobce i spotřebitele. V roce 2010 byla směrnice revidována za účelem rozšíření její oblasti působnosti na širší škálu výrobků a v roce 2017 byla nahrazena nařízením (EU) 2017/1369 o označování energetickými štítky, jehož účelem bylo stanovit nové požadavky. V roce 2021 byla u pěti skupin výrobků (lednice, myčky nádobí, pračky, televizory a světelné zdroje) změněna stupnice na nový systém hodnocení energetické účinnosti, přičemž nejvyšší třída „A“ byla původně ponechána prázdná, aby se podpořil vývoj modelů, které by byly energeticky ještě účinnější. Tato změna má spotřebitelům pomoci lépe rozlišovat mezi výrobky s největší energetickou účinností.

C. Politika týkající se ekodesignu a udržitelných výrobků

Účelem požadavků politiky v oblasti ekodesignu je zajistit technické vylepšování udržitelných výrobků. V návaznosti na akční plán pro oběhové hospodářství a na základě Zelené dohody pro Evropu vstoupilo v roce 2024 v platnost nařízení o ekodesignu udržitelných výrobků (nařízení (EU) 2024/1781), které nahradilo předchozí směrnici o požadavcích na ekodesign (směrnice 2009/125/ES). Nařízení o ekodesignu udržitelných výrobků zdokonalilo právní předpis, který mu předcházel, jelikož se vztahuje na všechny fyzické výrobky (s několika výjimkami) a stanovuje nová pravidla pro výkonnost a informace. Mezi nové prvky tohoto nařízení patří „digitální pas výrobku“, zákaz ničení neprodaného textilu a obuvi a povinné zadávání zelených veřejných zakázek u některých výrobků.

Klíčovým prvkem směrnice o společných pravidlech na podporu oprav zboží (směrnice (EU) 2024/1799), která vstoupila v platnost dne 30. července 2024, se navíc stalo

„právo na opravu“. Tato směrnice ukládá výrobcům povinnost poskytovat včasné a nákladově efektivní opravárenské služby a informovat spotřebitele o jejich právu na opravu vadného zboží namísto jeho výměny.

D. Systém pro environmentální řízení podniků a audit (EMAS)

Systém EMAS je řídicím nástrojem, který podnikům a jiným organizacím umožňuje vyhodnocovat vliv jejich činnosti na životní prostředí, podávat o něm zprávy a omezovat jej. V roce 2009 došlo na základě přijetí nového nařízení o systému EMAS (nařízení (ES) č. 1221/2009)) k významné novelizaci původního nařízení, jejímž cílem je přimět organizace k tomu, aby se v systému EMAS zaregistrovali. Tato revize nařízení rozšířila použitelnost a zvýšila důvěryhodnost tohoto systému a posílila jeho viditelnost a dosah.

E. Zelené veřejné zakázky

Zelené veřejné zakázky představují dobrovolné postupy, které napomáhají veřejným orgánům při nákupu zboží a služeb s nižším dopadem na životní prostředí. Jejich cílem je nasměrovat trh k ekologičtějším výrobkům a službám a snížit dopady činností veřejných orgánů na životní prostředí. Od roku 2014 zjednodušil rámec EU pro zadávání veřejných zakázek příslušné postupy. Současně zavedl pobídky k většímu využívání zelených veřejných zakázek, aby podpořil přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku, která účinně využívá zdroje. Součástí rámce EU pro zadávání veřejných zakázek je:

— směrnice 2014/24/EU o zadávání veřejných zakázek,

— směrnice 2014/25/EU o zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb,

— směrnice 2014/23/EU o udělování koncesí.

Členské státy EU zavádějí využívání zelených veřejných zakázek prostřednictvím národních akčních plánů. V roce 2008 zveřejnila Komise sdělení nazvané „Zadávání veřejných zakázek v zájmu lepšího životního prostředí“, v němž je stanovena řada opatření na podporu členských států a jednotlivých veřejných zadavatelů při zavádění systému zelených veřejných zakázek. V důsledku toho byla jako součást dobrovolného přístupu k zadávání zelených veřejných zakázek vypracována kritéria EU pro tuto oblast. K dnešnímu dni bylo publikováno 14 souborů těchto kritérií pro vybraná odvětví, jako je doprava, kancelářské vybavení v oblasti informačních technologií, čisticí prostředky a služby, stavebnictví, tepelná izolace a výrobky a služby v oblasti zahradnictví.

F. Zapojení zúčastněných stran

EU přistupuje k podpoře přechodu k udržitelnějším modelům výroby na základě vzájemné spolupráce. Záměrem je sdílet osvědčené postupy i řešení problémů v konkrétních hospodářských odvětvích. Mezi iniciativy pro zapojení zúčastněných stran patří:

— Evropská platforma zainteresovaných stran pro oběhové hospodářství,

— fórum na vysoké úrovni pro stavebnictví,

— plán „Cesta transformace pro cestovní ruch“,

— platforma EU věnovaná ztrátám potravin a plýtvání potravinami,

— Kodex chování EU pro odpovědné obchodní a marketingové postupy v oblasti potravin.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

A. Podpora udržitelné výroby a spotřeby

Od roku 2008, kdy byl zaveden akční plán pro udržitelnou spotřebu a výrobu, Parlament v řadě usnesení potvrdil, že podporuje iniciativy zaměřené na tuto oblast.

— Ve svém usnesení o delší životnosti výrobků: přínosy pro spotřebitele a společnosti (ze dne 4. července 2017) Parlament vyzval Komisi, aby zlepšila informace o trvanlivosti výrobků případným zavedením dobrovolné evropské značky, jež by se vztahovala zejména na trvanlivost a ekodesign výrobků, možnosti jejich modernizace v souladu s technickým pokrokem a možnost opravy.

— V usnesení o provádění směrnice o ekodesignu (2009/125/ES) (ze dne 31. května 2018) žádal Komisi, aby s ohledem na významnou přidanou hodnotu tohoto právního předpisu pro EU vyčlenila na proces týkající se ekodesignu dostatečné zdroje. Požádal také Komisi, aby posoudila, zda by stávající metodika v oblasti ekodesignu mohla být kromě výrobků spojených se spotřebou energie použita i u jiných kategorií výrobků, a aby případně předložila návrhy nových právních předpisů.

— Ve svém usnesení o novém akčním plánu pro oběhové hospodářství (ze dne 10. února 2021) Parlament zdůraznil, že udržitelné, oběhové, bezpečné a netoxické výrobky a materiály by se měly stát na trhu EU normou, a nikoli výjimkou, a měly by být považovány za standardní volbu, která je atraktivní, cenově dostupná a přístupná pro všechny spotřebitele.

— Ve svém usnesení o Dohodě o čistém průmyslu (ze dne 19. června 2025) zdůraznil, že je důležité zvýšit investice do výroby za použití čistých technologií a je třeba stimulovat poptávku po čistých výrobcích prostřednictvím veřejných a soukromých zakázek, mimo jiné dobrovolným označováním uhlíkové náročnosti průmyslových výrobků. Toto usnesení dále vyzývá Komisi, aby prostudovala další požadavky na zajištění poptávky po čistých výrobcích vyrobených v EU.

Parlament navíc hraje významnou úlohu při postupném začleňování ekologičtějších ustanovení do směrnic o zadávání veřejných zakázek. Při revizi těchto směrnic v roce 2014 mimo jiné podpořil zavedení nového kritéria „hospodářsky nejvýhodnější nabídky" do postupů při zadávání zakázek. Toto kritérium umožní veřejným orgánům klást větší důraz na kvalitu, environmentální a sociální aspekty a na inovace. Zároveň však budou stále moci zohledňovat u předmětu zakázky cenu a náklady v průběhu jeho životního cyklu. Kromě toho přijal v září 2025 usnesení o nadcházející revizi směrnic o zadávání veřejných zakázek. Poukazuje v něm na odlišné míry provádění zelených veřejných zakázek v jednotlivých členských státech a vyzývá k využití rámce EU pro zadávání veřejných zakázek, který podporuje udržitelné zboží a služby.

B. Přínos Parlamentu k udržitelnosti

I Parlament jako takový si klade za cíl přijmout postupy udržitelnější spotřeby a udržitelnějšího zadávání veřejných zakázek. V souladu se systémem EMAS zřídil v roce 2004 systém environmentálního řízení. V roce 2007 získal certifikaci podle

normy ISO 14001:2004 a registraci v systému EMAS. V roce 2019 stanovil Parlament cíl snížit do roku 2024 své emise skleníkových plynů na osobu alespoň o 40 % ve srovnání s rokem 2006 a sledovat další ukazatele výkonnosti v oblasti klimatu, jako jsou emise z přepravy osob, využívání energie z obnovitelných zdrojů a spotřeba energie. Podle parlamentního environmentálního prohlášení systému EMAS z roku 2025 emise skleníkových plynů Parlamentu na osobu klesly v letech 2006 až 2024 o 48,29 %.

V listopadu 2024 se Parlament rozhodl přijmout další opatření ke zlepšení své politiky v oblasti životního prostředí a stanovil nové cíle na období 2024–2029, k nimž patří mj.:

— snížení emisí skleníkových plynů do roku 2029 nejméně o 55 % (ve srovnání s rokem 2006),

— snížení spotřeby energie o 55 % (ve srovnání s rokem 2012),

— zvýšení spotřeby energie z obnovitelných zdrojů na 80 % celkové spotřeby energie,

— snížení spotřeby papíru o 85 % (ve srovnání s rokem 2012),

— zlepšení biologické rozmanitosti sledováním a podporou zelených ploch, recyklace a místních rostlinných druhů.

Ačkoliv Parlament dosáhl v rámci systému EMAS uhlíkové neutrality na základě 100% kompenzace svých emisí, které nelze odstranit, už v roce 2016, ve svém usnesení ze dne 14. května 2020 uvedl, že půjde příkladem, a pověřil své předsednictvo, aby vypracovalo strategii pro dosažení uhlíkové neutrality do roku 2030 prostřednictvím interních opatření, tj. bez kompenzací. Ve studii Parlamentu o uhlíkové neutralitě, která byla zveřejněna v září 2020, jsou popsána krátkodobá, střednědobá a dlouhodobá opatření v oblasti snižování emisí skleníkových plynů, která by mu umožnila výrazně snížit uhlíkovou stopu za účelem dosažení uhlíkové neutrality.

Parlament rovněž uplatňuje politiku zelených veřejných zakázek. V červnu 2017 zveřejnil studii o zelených veřejných zakázkách, která se zabývá stávajícím využíváním tohoto opatření v EU a jeho možnostmi, a to s ohledem a v návaznosti na akční plán EU pro oběhové hospodářství, který vypracovala Komise. V rámci této studie byly zjištěny environmentální přínosy těchto zakázek pro občany i jejich pozitivní účinky na zaměstnanost a celkové hospodářství na úrovni EU.

Tento dokument vypracovala tematická sekce Evropského parlamentu pro transformaci, inovace a zdraví. Další informace k tomuto tématu naleznete na internetových stránkách Výboru pro životní prostředí, klima a bezpečnost potravin (ENVI).

Axel GRISLIN
04/2026